

РЕЦЕНЗИЯ

**от проф. д-р Катерина Каролова Караджова от СУ „Свети Климент
Охридски“**

на дисертационен труд за присъждане на научна степен „Доктор“ по област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, Докторска програма „Специална педагогика“.

Автор: Красимира Стоилова Иванова

Тема: **Персонализираното обучение - предиктор за приобщаването на ученици със специални образователни потребности**

Научен ръководител: проф. д-р Жана Атанасова от ПУ „Паисий Хилендарски“, Педагогически факултет.

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-22-890 от 27.04.2026. г. на ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: **Персонализираното обучение-предиктор за приобщаването на ученици със специални образователни потребности** за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление: 1.2. Педагогика, докторска програма „Специална педагогика“.

Автор на дисертационния труд е Красимира Стоилова Иванова, докторант в редовна форма на обучение към катедра „Педагогика и управление на образованието“ на Педагогическия факултет с научен ръководител проф. д-р Жана Атанасова от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Красимира Стоилова Иванова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Госпожа Красимира Стоилова Иванова има завършени една бакалавърска и три магистърски програми, получени в ПУ „Паисий Хилендарски“. Образованието, което притежава, е

добра основа за нейното професионално и научно израстване. Опитът, който е натрупала като ресурсен учител и специалист по маркетинг и реклама, ѝ помага да възприеме положително концепцията за приобщаващото образование и възможностите на персонализираното обучение. Всичко това е предпоставка за реализирането на едно сериозно, задълбочено и интересно научно изследване.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

В последните години в системата на съвременната образователна политика се налага образователна концепция, свързана с приобщаването на децата със специални образователни потребности (СОП) чрез използването на дигитални технологии в масова среда. В образователната теория и практика се утвърждава подход, асоцииран с персонализираното обучение. Във връзка с това се забелязват съществени промени в българската образователна система. Те са свързани с утвърждаването на нови ценности, с усвояването на допълнителни компетенции и с формирането на подходяща среда, стимулираща в максимална степен обучението и развитието на децата със СОП в масовия клас.

Появяват се нови стратегии, нови ресурси, нови модели на образованието. Това до голяма степен е свързано с масовата дигитализация и апликиране на приобщаващите процеси в модел на дигитално приобщаващо образование.

Мотивирано и аргументирано г-жа Красимира Иванова представя и приоритетите за промяна в образователната система, като акцентира върху основния предиктор за приобщаване чрез приобщаващо образование. Актуалността на изследваната проблематика се свързва най-вече с теоретичното осмисляне на персонализираното обучение в контекста на приобщаването на деца със СОП.

Насочването на докторанта към тази актуална проблематика прави разработката много иновативна и навременна. Компетентно и професионално тя обосновава възможността за прилагане на стратегии, подобряващи качеството на подкрепата и социализацията на учениците в условията на приобщаващото образование.

Фактът, че в последните години броят на учениците със СОП, приобщени в общообразователното училище, нараства изключително много, поражда необходимостта от създаването на съвременни, теоретични и практически решения, които да оптимизират процесите на обучение и приобщаване.

От тази гледна точка избраната тема, както и целият дисертационен труд са значими с много приложни аспекти.

4. Познаване на проблема

Дисертационният труд е разработен върху 290 стандартни компютърни страници. Той има класическа структура, която включва увод, четири глави, изводи, заключение, списък на използваната литература, списък на използваните нормативни актове, приноси и приложения.

В уводната част докторантът насочва своето внимание върху липсата на достатъчно ефективни мерки за пълноценното приобщаване на децата със СОП в етапа на повсеместното дигитализиране на образованието.

Още тук се акцентира върху необходимостта от промяна, която да е съизмерима с новите образователни концепции в българската образователна система. В този смисъл персонализираното обучение като иновативен подход се явява предиктор за пълноценното приобщаване в масова среда на ученици със СОП.

Първата глава съдържа анализ на автори и теоретични интерпретации, имащи отношение към дисертационния труд. Тук е направен обстоен теоретичен анализ на въпроси, свързани с приобщаващото образование като философия, като човешко право, като процес и като перспектива и бъдеще.

Достъпно, лаконично и точно са показани и интерпретирани следните важни моменти от разработката:

- Еволюцията на концепцията за приобщаване чрез приобщаващото образование;
- Подходи за приобщаващото образование;
- Синергията между приобщаващото образование и приобщаването;
- Приобщаващото образование в България;
- Целите на приобщаващото образование.

Въз основа на задълбочен теоретичен анализ на автори, нормативни актове, декларации, образователни стратегии и подходи, госпожа Иванова лансира термина „дигитално приобщаване“ чрез използването на дигитални инструменти, електронни ресурси и електронни платформи.

Компетентно и професионално се представят моделите на измеренията на приобщаващото образование, като се акцентира върху концептуализацията на приобщаващото образование в широк и в тесен смисъл.

Втората глава е също теоретична. Тук се прави анализ на концепцията за персонализираното обучение, като докторантът фокусира своето внимание върху еволюцията, дефинирането, компонентите и характеристиките на персонализираното обучение.

Задълбочено и всеобхватно авторът на труда разглежда персонализираното обучение като фактор за приобщаване на ученици със СОП. Основният извод, който се формулира в тази част от дисертацията, е твърдението, че персонализираното обучение оптимизира приобщаващо образование, защото чрез него се осигурява „достъп и достъпност“ за всички деца.

Като положителен момент мога да отбележа факта, че в тази част са концептуализирани стратегиите за персонализираното обучение, които се свързват с образователните профили на учениците със СОП.

В третата глава се представя дизайнът на експерименталното изследване. То е структурирано, планирано и ориентирано към дигитализирането на персонализираното обучение. Обектът, предметът, целта и задачите са определени коректно и целесъобразно, а хипотезите (реалните и нулевата) са логическо следствие от тях. Акцентът тук се поставя върху характеристиките и компонентите на персонализираното обучение, които се явяват предиктори и значими фактори на приобщаването. Формулираните изследователски задачи представят в синтезиран вид хода на цялото научно изследване, а хипотезите демонстрират търсенията и очакванията на поставения изследователски проблем. Хипотезите имат перспективен характер и са много тясно обвързани с темата на дисертацията. В тази част (организационната) докторантът много умело развива идеята, че персонализираното обучение е надежден фактор за приобщаване на ученици със СОП в образователна среда.

Замисълът, организацията и провеждането на експерименталното изследване в своята цялост са още едно доказателство за съзнателността, компетентността и мотивацията на докторанта.

5. Методика на изследването

Използваната методика е добре подбрана и адекватна на формулираните цел, задачи и хипотези на изследването. Докторантът анализира и систематизира използваните методи в три групи, като описва подробно дейностите, които се реализират чрез тях. Поетапността в експерименталното изследване позволява да се направи обстоен качествен анализ, а предложеният адаптиран инструмент за оценка и особено статистико-математическите методи реализират количествени интерпретации. Добро впечатление прави многообхватният и разнороден подбор на изследвани лица: учители, родители, студенти и ученици със СОП.

Положителен момент на дисертацията е разработеният изследователски инструментариум. Той е авторски, адаптиран и ориентиран към отделните целеви групи, имащи отношение към приобщаващото образование.

Категорично смятам, че използваната експериментална методика е адекватна на поставените цел, задачи и хипотези на изследване.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Един от най-стойностните моменти в дисертационния труд е четвърта глава, където се анализират получените резултати. Анализът се прави по отношение на отделните айтъми от анкетите. Първичните данни за отделните променливи са онагледени с таблици и фигури, което позволява да се визуализират експерименталните интерпретации. В процеса на своята научно-теоретична и експериментална дейност авторът формулира и предлага нови концепции за дигиталното приобщаващо образование и за неговото приложение в приобщаващи дигитални практики. Популяризирането на тези концепции дава възможност да се повишат училищните постижения и мотивацията за учене при учениците със СОП.

Смятам, че въпросите в анкетите са информативни, подбрани коректно, а резултатите могат да се използват като ориентир при реализиране на персонализираното обучение или като фактор на приобщаващото образование. Това налага съобразяване със силните страни и с потенциала на учениците в условията на повсеместната дигитализация на образованието.

В процеса на експерименталното изследване и последвалите анализи се потвърждават и трите формулирани хипотези, а нулевата се отхвърля. Чрез доказаните хипотези се утвърждава ролята на персонализираното обучение като основен фактор за приобщаване на ученици със СОП в масова среда.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приемам реалността на описаните приноси. Госпожа Красимира Иванова ги обособява в две групи: приноси с научно - теоретичен характер и приноси с научно - приложен характер. Те са дадени в обобщен вид, но очертават контурите и ползите от персонализираното обучение чрез прилагане на дигитални технологии.

Ще се опитам да анализирам някои от споменатите приноси, които според мен демонстрират зрелостта и значимостта на рецензирания труд.

1. Многообхватност и разнородност анализите. Това включва:

- Съдържателен и обстоен анализ на информацията, имаща отношение към разработения проблем;
- Задълбочено и професионално концепцията на персонализираното обучение се интерпретира като подход на обучение, насочен към ученика;
- Научно обосноваване на идеята, че персонализираното обучение е фактор за приобщаване;
- Сполучливо предложени стратегии за реализирането на персонализирано обучение;

2. Разнообразие и богатство на методите, които позволяват осъществяване както на качествени, така и на количествени интерпретации.

3. Богат диагностичен инструментариум, насочен към потвърждаването или отхвърлянето на формулираните хипотези;

4. В процеса на описателната статистика се потвърждава идеята, че рефлексията към персонализираното обучение е важен фактор за реализиране на приобщаването;

5. Предложения за персонализирано обучение с изкуствен интелект. Те могат да послужат като фактор, стимулиращ приобщаващото образование;

6. Адекватни изводи и препоръки с практическа стойност в перспективен план;

7. Проведеното експериментално изследване и последвалите анализи са насочени към промяна на ценностната система на всички, участващи в реализирането на приобщаващото образование, и провокират формирането на оптимално функционираща подкрепяща среда;

8. Възможност за публикуване на методическо ръководство, което да подпомага приобщаването на децата със СОП в масова среда.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантът има 3 самостоятелни научни публикации и две - в съавторство. Те са пряко свързани с проблематиката на дисертационния труд. Приложените публикации обогатяват

теорията и практиката на специалната педагогика и оптимизират структурата и функциите на приобщаващата образователна среда. Като брой и съдържание те отговарят на изискванията за допускане на авторът до публична защита.

9. Лично участие на докторанта

Смятам, че организирането и провеждането на експерименталното изследване е извършено от докторанта. Задълбочената теоретична подготовка и богатият практически опит на г-жа Красимира Иванова са съществена предпоставка за написването на обсъждания труд. Смятам, че визираните в дисертацията научни приноси са нейно лично постижение и заслуга.

10. Автореферат

Авторефератът е разработен върху 32 страници и представя в лаконичен, но точен вид разработената дисертация. Той е направен според изискванията и отразява точно и обективно резултатите, описани в дисертационния труд.

11. Критични забележки и препоръки

Нямам критични забележки. Ще си позволя обаче да направя един коментар. Той е насочен към формулираните реални и алтернативни или нулеви хипотези.

Реалните хипотези са три, които в процеса на експерименталните интерпретации са напълно доказани. Нулевата хипотеза е една. Според мен трябва да има пълно съответствие между броя на реалните и нулевите хипотези. Посредством доказването на всяка реална хипотеза от страна на докторантката, автоматически се отхвърля алтернативната (нулевата) хипотеза.

12. Лични впечатления

Госпожа Красимира Иванова е един утвърден ресурсен учител, който има доста опит в работата си с деца със СОП.

Разработеният труд отразява научно-теоретическите търсения на автора и желанието ѝ те да бъдат материализирани в практиката. Смятам, че това е един дългогодишен труд със сериозни приложения в перспективен план.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Бих препоръчала на г-жа Красимира Иванова да популяризира резултатите от своя дисертационен труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни и научноприложни резултати, които представляват оригинален принос в науката. Той отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените теоретични анализи и експериментални интерпретации напълно съответстват на специфичните изисквания на Факултета по педагогика и управление на образованието.

Поради тази причина, с убеденост давам своята положителна оценка за рецензирания дисертационен труд, както и за представените автореферат, обобщени изводи и приноси.

Въз основа на всичко описано в моята рецензия, **ПРЕДЛАГАМ НА УВАЖАЕМОТО НАУЧНО ЖУРИ ДА ПРИСЪДИ ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“** на Красимира Стоилова Иванова в област на висше образование „Педагогика“, професионално направление „Педагогически науки“, докторска програма „Специална педагогика“.

06.10.2026 г.

Рецензент:

проф. д-р Катерина Караджова